

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ АПК

О.М. ФЕДОРЧУК, к.е.н., Херсонський державний аграрний університет

Питання розвитку матеріально-технічної бази буде існувати доти доки існує виробництво і людство буде прагнути отримання високих показників діяльності за її рахунок. На сучасному етапі розвитку суспільства сільськогосподарське виробництво не може ефективно працювати без розвинутої матеріально-технічної бази, спроможної забезпечити відповідний технологічний рівень. Визначальна роль та економічне значення основних засобів полягає у тому, що вони завжди були мірилом та основою розвитку продуктивних сил сільського господарства, забезпечуючи відповідний рівень і темпи збільшення виробництва та підвищення продуктивності праці.

Зниження платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників призвело до призупинення інвестиційного процесу, зниження фондозабезпеченості, технічної та енергетичної оснащеності виробництва. На селі інтенсивними темпами відбувається процес деіндустріалізації виробництва. Погіршується забезпеченість підприємств запасними частинами, ремонтними і паливно-мастильними матеріалами.

Істотне зменшення вартості основних засобів сільськогосподарських підприємств у більшості регіонів України обумовлене призупиненням інвестиційного процесу в галузі, великим фізичним зносом основних засобів, їх переоцінкою при реформуванні майнових відносин на селі, формуванням нових господарських структур.

Наявність основних засобів у сільськогосподарських підприємствах по регіонах має істотні відмінності, що обумовлене розмірами земель сільськогосподарського користування, зональною спеціалізацією та рівнем забезпеченості. Характерно, що у всіх регіонах України загальний обсяг основних засобів у поточному десятиріччі зменшувався.

Найголовнішою часткою у складі основних засобів є активна їх частина, тобто засоби праці, які безпосередньо впливають на виробничий процес і зумовлюють рівень виробництва сільськогосподарської продукції. Активна частина основних засобів внаслідок морального і фізичного зносу вибуває з процесу виробництва з більшою періодичністю і потребує заміни уже через 4-5 років. В сучасних умовах перед підприємствами агропромислового комплексу постала проблема нагромадження власного капіталу для здійснення або модернізації виробництва. Невирішеним залишається питання отримання довгострокових позичок в комерційних банках. Водночас, в агропромисловому виробництві спостерігається тенденція скорочення обсягів фінансових ресурсів у господарствах усіх форм власності. Внаслідок цього сформований раніше ресурсний потенціал, особливо у сільському господарстві, рік у рік вичерпується. Фактичні строки експлуатації більшості основних засобів у 2-2,5 рази перевищують нормативні. Майже припинилися процеси відтворення й оновлення матеріально-технічної бази на селі. Як наслідок, в аграрному виробництві спостерігається деіндустріалізація та перехід до ручної праці.

Сьогодні залишається проблема забезпечення сільськогосподарських підприємств основними технічними засобами. Технічне забезпечення сільського господарства знаходиться на дуже низькому рівні, необхідні технологічні операції виконуються технічними засобами, зношеними на 80-90%. Причому ця застаріла техніка потребує значних коштів для підтримання її в робочому стані, а якість виконаних нею робіт є дуже низькою. Внаслідок цього сільськогосподарські підприємства втрачають великі обсяги врожаю. Нині кількість списаної техніки перевищує кількість придбаної більш як у десять разів. На селі майже припинилися процеси відтворення й оновлення матеріально-технічної бази. Як видно з рис. 1, кожен рік відбувається зменшення кількості одиниць техніки на 15-20%.

Рис. 1. Динаміка чисельності основних видів сільськогосподарської техніки в сільгосп підприємствах України, 2000–2005 рр.

Підприємства області внаслідок ведення державою рівноваженої фінансової політики, заходів щодо підтримання сільськогосподарського виробника почали більш інтенсивно оновлювати основні виробничі засоби, як за рахунок власних фінансових ресурсів, так і за рахунок ресурсів фінансово-кредитних установ. Велику роль відіграє 30% компенсація, що надається при придбанні вітчизняної техніки за рахунок державного бюджету (рис 2).

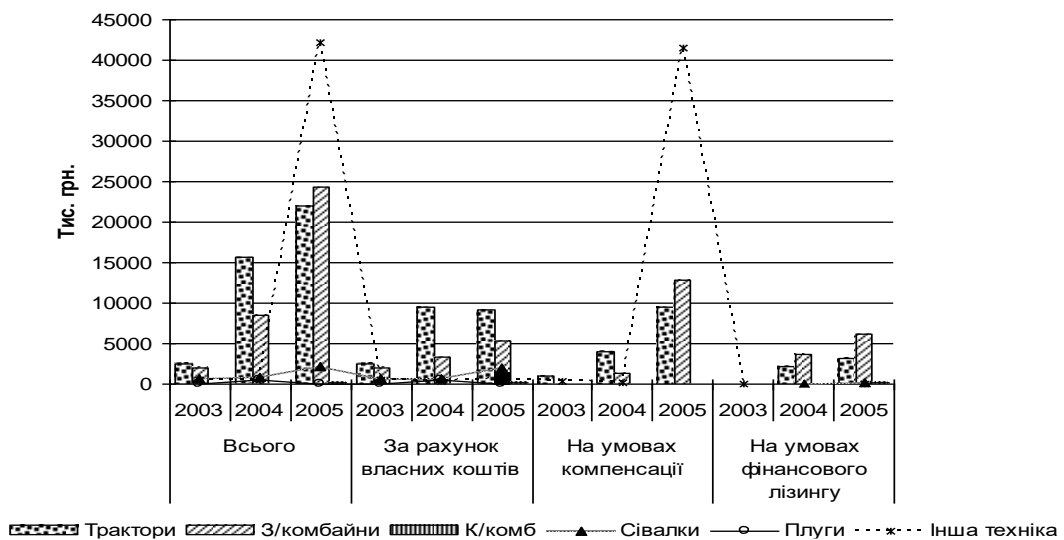

Рис. 2. Технологічне забезпечення основними видами сільськогосподарської техніки, тис. грн.

Дослідження показали, що для Херсонщини характерні скорочення вартості основних засобів; нерівномірне їх розміщення по адміністративним районам; зменшення наявності сільськогосподарської техніки за останні 10-12

років у 3,5-7 разів; зменшення енергетичних потужностей у 2,7-3,2 разів. Катастрофічного скорочення зазнали багаторічні насадження – майже у 3 рази зменшилася їх площа. Практично знищеним виявилось тваринництво. Поголів'я великої рогатої худоби порівняно з 1991 р. скоротилося у 22,5 разів, свиней у 8,1 разів, овець у 20 разів відповідно. Проте треба відмітити той факт, що в останні роки починаючи з 2000 р. тенденції спаду уповільнилися, що свідчить про перспективні можливості відродження галузі.

Не досить обнадійливою є картина й з крупно габаритною технікою. Якщо порівняти рівень навантаження в Україні з рівнем навантаження у зарубіжних високорозвинених країнах, бачимо що в нашій країні навантаження ріллі на 1 трактор в 4 рази більше ніж у США, у 9 разів більше, ніж у Великобританії, у 10 разів – порівняно з Францією і у 24 рази більше, якщо порівнювати з Німеччиною. Навантаження на один зернозбиральний комбайн в Україні у 3,5-6,8 рази, а в Херсонській області у 4,5 - 8,8 рази більше порівняно з зарубіжними країнами (рис. 3, 4). Для подальшого розвитку аграрного сектора області істотною перешкодою залишається висока зношеність основних засобів виробництва, застаріла техніка та технології.

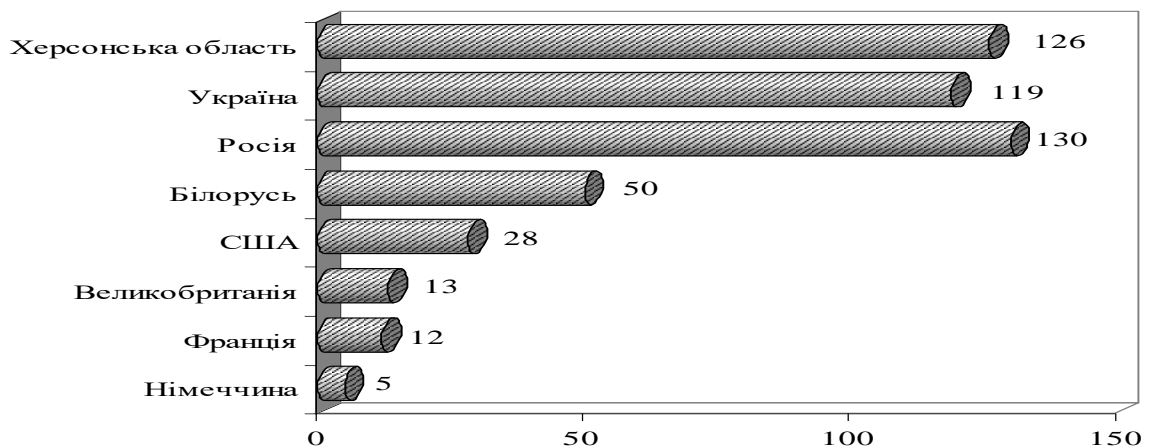

Рис. 3. Навантаження ріллі на один трактор в світі та Херсонській області за 2006 р.

Зокрема, щорічне зношення основних засобів, насамперед технічних, ^у га разів перевищує їх оновлення.

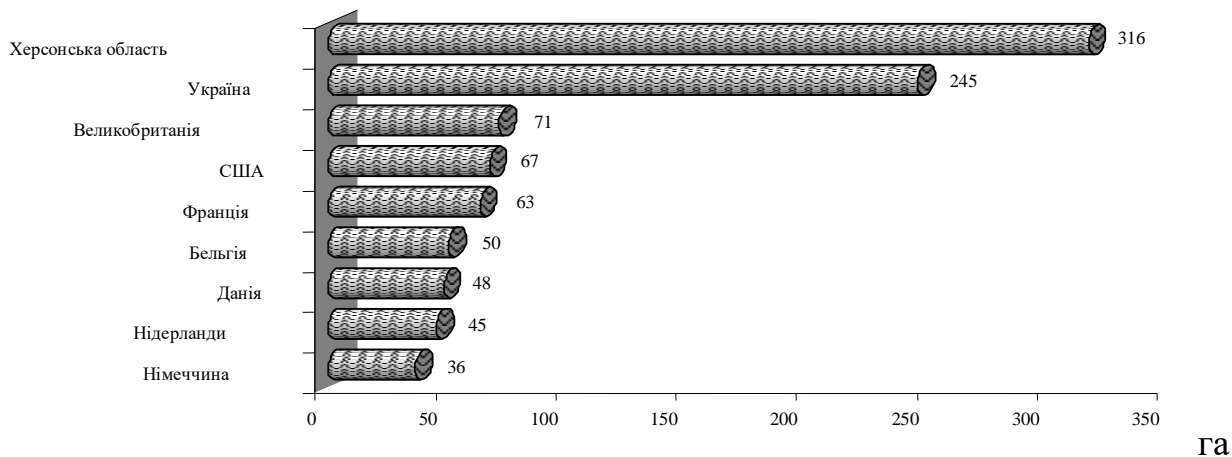

Рис. 4. Навантаження на один зернозбиральний комбайн в світі та Херсонській області за 2006 р.

Через різке зниження платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників фондоозброєність у галузі зменшилась у 4,5 рази. Основні засоби протягом свого тривалого функціонування зазнають також техніко-економічного старіння. Боротьба з цими явищами є однією з важливих проблем відтворення основних виробничих фондів.

Ефективність відтворювальних процесів певною мірою залежить від строків експлуатації перш за все активної частини виробничих фондів. Саме тому строки експлуатації машин і устаткування повинні бути оптимальними. В останні роки через мізерну частку капітальних вкладень у розвиток сільського господарства України підприємства зменшили закупівлю сільськогосподарської техніки порівняно з 1990 роком: зернозбиральних комбайнів — у 8, тракторів — у 9,5 рази. В умовах дефіциту фінансових ресурсів в аграрному секторі простежується стійка тенденція старіння виробничих потужностей. За останні роки значно знизився рівень оновлення та поповнення підприємств сільськогосподарською технікою.

Зменшення кількості техніки та зниження рівня її технічної готовності призводять розтягування строків виконання робіт, порушення вимог агротехніки і втрат врожаю. Наприклад, у 2005-2006 рр. лише через продовження тривалості збирання врожаю ранніх зернових до 25-30 днів проти

нормативних 10 днів, втрати зерна досягли майже 50,0 тис. т, що за вартістю еквівалентне 35-40 новим вітчизняним зернозбиральним комбайнам.

Безперервний процес виробництва вимагає постійного відтворення фізично спрацьованих і технічно застарілих основних фондів. Вважаємо, що фізичне спрацювання та техніко-економічне старіння діючих знарядь праці можна усунути частково або повністю, застосовуючи різні форми відтворення (рис. 5). Для підтримання основних засобів в робочому стані на підприємствах проводять ремонтні роботи, роботи по модернізації та заміні діючих засобів праці. Головним напрямком зниження собівартості ремонтних робіт є істотне підвищення організаційно-технічного рівня самого ремонтного виробництва, максимальне наближення його до процесу виготовлення нових машин і устаткування. Модернізація також сприяє ефективності відтворювальних процесів. При порівняно невеликих витратах і за відносно короткий строк модернізація може забезпечити оновлення устаткування на новому рівні, збільшити продуктивність праці, а звідси й збільшити виробництво продукції.

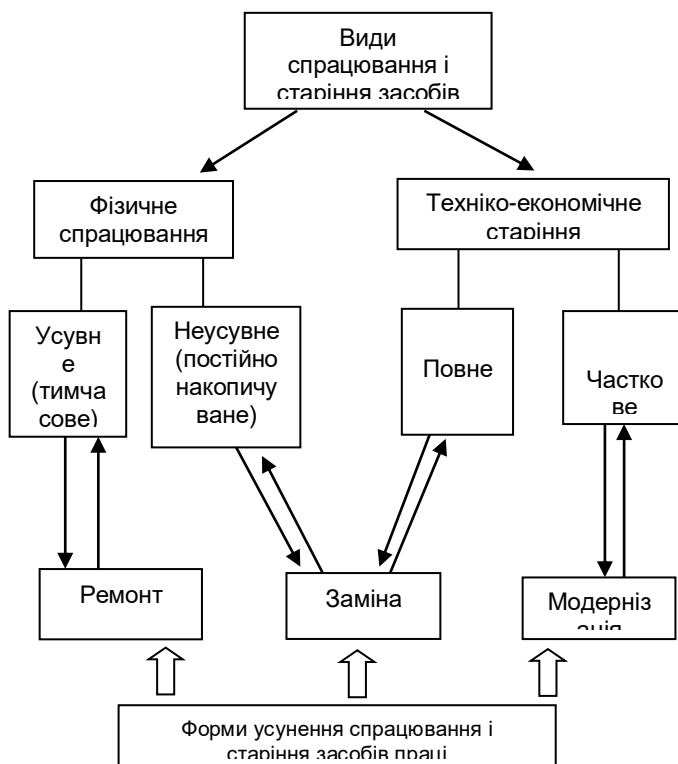

Рис. 5. Види фізичного спрацювання і техніко-економічного старіння засобів праці та форми їх усунення

Однак на підприємствах більшості галузей народного господарства України темпи оновлення матеріально-технічної бази шляхом модернізації та заміни фізично спрацьованих і технічно застарілих засобів праці не забезпечує оптимальних строків експлуатації. Тому істотне прискорення темпів оновлення парку виробничого устаткування на більшості підприємств усіх галузей народного господарства залишається нагальним завданням.

Вважаємо, що на даному етапі потрібно шукати шляхи раціонального використання техніки і на цій основі зменшення її потреби. Зокрема, кожному аграрному підприємству необхідно укомплектувати машинно-тракторний парк, який відповідав би обсягам і технологіям механізованих робіт. Результати досліджень показують, що економічно сильні господарства з великими обсягами робіт мають комплектувати власний машинно-тракторний парк, а економічно слабким господарствам з невеликими обсягами робіт доцільно кооперувати кошти для закупівлі техніки й використовувати її на міжгосподарській основі. Створення міжгосподарських безприбуткових кооперативів з технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників є одним з найбільш раціональних шляхів оновлення машинно-тракторного парку та підвищення ефективності його використання. Високопродуктивну, але високовартісну техніку доцільно концентрувати саме в таких кооперативах або машинно-технологічних станціях.

Доцільність придбання власної техніки чи її оренди в МТС повинна визначатися кожним власником на основі економічних розрахунків з урахуванням обсягів робіт, вартості техніки та послуг орендодавців.

Важливим джерелом інвестицій для оновлення машинно-тракторного парку є збільшення прибутків сільськогосподарських підприємств. Воно може бути досягнуто за рахунок підвищення цін на сільськогосподарську продукцію та встановлення об'єктивного паритету цін на промислову й сільськогосподарську продукцію. Це прямий шлях до зростання прибутковості аграрного виробництва, підвищення його привабливості для інвесторів, відповідного зростання платоспроможного попиту на техніку, пестициди, добрива, а відтак і до відродження промислового виробництва.